

Gyűjts erőt a fájdalom megállításához!¹

A 2006-os Szaharov-díjátadás apropóján – amit szokásosan jól felépített jelölő kampány előz meg, és a jelölt munkásságának méltatása mellett az érintett társadalmi probléma is fókuszba kerül –, szembesülhetett a szélesebb európai közvélemény egy alapvetően afrikai kihívással. Annak a rendkívül ártalmas és kegyetlen hagyománynak a XXI. századi továbbélésével, amit a női nemi szervek megcsonkítása jelent. De korántsem csak Afrikáról van szó: az Arab félszigeten és Ázsia egyes részein is alávetik a lányokat ennek. És Európában, közöttünk is – például Franciaországban, Németországban –, a bevándorlók közösségeiben. Borbélyok utaznak ide az anyaországból, hogy elvégezzék véres munkájukat. Kislányokat vakációra küldenek haza, ahonnan körülmételve térnek vissza. Akadnak olyan európai orvosok, akik véghezviszik a csonkítást arra való hivatkozással, hogy ezzel a kisebbik rosszat okozzák: megmenthetik a páciens az anyaországi veszélyes körülmények között zajló procedúrától és káros következményeitől, és persze profitálnak is a műtétekből.

Minden év decemberében kiemelkedő esemény az Európai Parlament életében a gondolat szabadságáért odaítélt Szaharov-díj átadása. A díjat 1988-ban hozta létre az EP. Olyan egyéniségek vagy szervezetek érdemlik ki, amelyek következetesen küzdenek az elnyomás, az intolerancia vagy az igazságtalanság ellen. Vagyis a demokráciáért, a jogállamiságért és az emberi, illetve a szabadságjogokért folytatott küzdelem támogatása a cél. Az átadásra évente, a decemberi ülésen, december 10. körüli időpontban kerül sor, az ENSZ Emberi Jogi Egyetemes Nyilatkozatának aláírási évfordulóján.

Egy ilyen típusú problémakörre felhívni a figyelmet olyan körültekintéssel lehet, hogy a brutalitás maga és az ellene kifejtett igen nehéz küzdelem is kellő nyilvánosságot kapjon. Másrészt kell szólni az érintettekhez, és másként azokhoz, akik tehetnének valamit. A Művészet a Női Nemiszerv-csonkítás Ellen (ART against FGM) elnevezésű nemzetközi tiltakozó projekt az utóbbiakat célozta meg.

A vizualitás ilyen ügyekben önmagában is sokkoló, ezért nem véletlen, hogy a kampányba szervesen illeszkedett egy olyan utazó kiállítás, könyv és weboldal, amelyhez sok-sok művész adta a nevét és alkotását, hogy a maga eszközeivel, demonstratív vizuális állásfoglalásával üzenjen, szavak helyett képekkel.

Tettekkel és szavakkal, lobbival, képzéssel, felvilágosítással pedig az a művészek és európai politikusok által is támogatott szervezet, amelynek tevékenységét a díjra méltónak találták, és

jelölték is tavaly. A német-kenyai együttműködésben megvalósuló Fulda-Moscho projekt (*Győzzük le a női nemiszerv-csonkítás hagyományát!*) küzdelme igazi sikertörténet, ha megnézzük az eredményeket: már az első, 2002-es továbbképzési programot követő néhány hét elteltével a kisii törzshöz tartozó résztvevők úgy döntöttek, hogy ellene vannak a saját gyermekük nemi szervi megcsonkításának.

Kenyában a kisii közösség volt a leginkább hagyományőrző: a lányok 98%-át csonkították a nemi szervén. Ez – mint a vallásoknál is régebbi hagyomány – az egyik legelterjedtebb és legkegyetlenebb módja a nők értékelésének. Leginkább a 4 és 14 év közötti lányokat érinti: nem használnak semmiféle altatót vagy fájdalomcsillapítót, használnak viszont laposra kalapált szeget, kést, pengét, borotvát, törött üveget, hajnalban, rituális decemberi napon – borbélyok, bábák vagy anyák metélik ki lányuk nemi szervének darabjait. A legsúlyosabb esetekben a klitoriszt és a belső szeméremajkakát is eltávolítják, míg a külsőket kitégítik. A sebet akáctüske-túvel bevarrják, hogy csak gombostűfejnyi rés maradjon, ugyanis annál értékesebb a nő, minél kisebb ez a lyuk. Ezért viszont a későbbiekben túl nagy árat fizetnek. Sem fájdalomcsillapítás, sem higiénia nem jut nekik, és ha túlélnek az „operációt”, elviselhetetlen fájdalmat élnek át, jelentős a vérvesztésük, vérmérgezésnek, fertőzéseknek és további sérüléseknek vannak kitéve. Hosszú távon visszatérő krónikus fertőzések és gyulladások jelentkeznek a húgycsőben, húgyhólyagban, medencében. Jellemzőek a vizelési, menstruációs problémák, a depresszió. Nemi életük során számtalanszor szétszakadnak, és a szülés – ami a legtermészetesebb dolog a világon – sokszor halált jelent a szülő nőre és a babára egyaránt.

¹ Az összeállítás a projekt kiadványa (DONT – Women's Art Protest Against Female Genital Mutilation, 2007) és a DAB (Deutscher Akademikerinnen Bund) publikációja alapján készült.

Azok a helyi tanítók és iskolavezetők (210 fő 70 iskolából), akik elsőként részt vettek a szemináriumokon, hamarosan háttérrel voltak a közvetlen környezetükre is. A következő három évben ezzel vált lehetővé, hogy a női nemi szervi körülmetélés, csonkítás aránya a meglévő 98%-ról 32%-ra essen vissza. A program hatékonysága a nagyon gyakorlatias oktatáson alapul, amelynek keretében általános egészségügyi kérdésekkel és kifejezetten nemiséget érintő témákkal foglalkoznak. Az olyan projektek, mint a Fulda-Mosocho, azért jelentenek sarokkövet, mert példát mutatnak a világnak abban, hogyan kell segíteni azokon, akik nem képesek magukon segíteni. 2007-ben már a térség oktatási hivatala is beszélgetést és workshopot kezdeményezett a projekt gazdáival annak érdekében, hogy további iskolákat és közösségeket vonjanak be. Elsődleges cél, hogy saját lányait megvédjék a csonkítás tradíciójától, de nagyon hangsúlyos a házasesetben elszenvedett erőszak csökkentése is. Mindösszesen 800 000 lakoshoz juthatna el így a program: számítások szerint lakosonként 1,50 eurós költséggel kalkulálva nemcsak a 2007-ben születő lányok volnának megmenthetők a nemi szervi csonkítástól, hanem a 2003 és 2006 között születettek is, illetve azok, akik eddig valamiért véletlenül megúszták a procedúrát. Emellett jelentősen lehetne csökkenteni az egyéb gender-specifikus erőszakot is. A projekt fenntarthatóságához jelentősen hozzájárul, hogy a bevont és együttműködő közösségek speciális felkészüléssel egyénre szabott turistaprogramot kínálnak elsősorban németországi csoportoknak, akiket a jelentős kulturális és egyéb különbségek miatt szintén felkészítenek az útra, egy intenzív hétvégi programon.

A kiállítás és kampány védnöke, szervezője, az Európai Parlament tagja Brüsszelből elutazott a projekt helyszínére, Mosochoba. Alexander Alvaro személyesen találkozott a résztvevőkkel, és meggyőződhetett arról, hogy mit hozott ez a projekt a helyi lakosok életébe. Vallomások, személyes attitűdbeli változások, házastársi történetek arról, honnan hová érkeztek. Férfiak meséltek korábbi erőszakos viselkedésükről, feleségbántalmazásról, és kegyetlenségbe hajló nemi életükről. Hogy a múltjukban mennyire esélytelenek voltak a nők a megszólalásra, változtatásra. Senki sem bújta el, és senkit sem takartak el, miközben önként elmondta a saját történetét. Alvaro szerint az európai közvéleményhez is vissza kellene csatolni mindazokat a tapasztalatokat, amelyekből okulni érdemes, hiszen például a német általános iskolai biológia tankönyvekben sem található semmi a női nemi szervekről, nem is említik a tanórákon. Miért nem tekintjük olyan fontosnak ezt a témát ahhoz, hogy tudatos felvilágosítással beszéljünk az érintettekkel a nyilvánvaló és kevésbé nyilvánvaló kérdésekről is?

Afrika problémájáról először az 1995-ös pekingi 4. Női Világkongresszuson beszéltek abban az értelemben, hogy 10 éven belül drasztikusan csökkenteni kell a női testet érő csonkítás hagyományából adódó emberi jogi sérelmeket, ami egyes becslések szerint eléri az évi 3 millió esetet. Ebben az időszakban számos afrikai országban – így Kenyában is – tiltották be a nemi szerv-csonkítást, számos programot indítottak el

nyugati támogatással. 2004-re Kenya kormánya kötelességének érezte, hogy házigazdája legyen az első, „Stop FGM” (Állítsuk meg a női nemi szerv-csonkítást!) című nemzetközi konferenciának. Akkor ismerte meg a szakmai-politikai nyilvánosság a Fulda-Mosocho projektet is, amit a programgazdákon túl ott 45 kisii lakos is képviselt. Ezek a „kedvezményezett” emberek 500 kilométert utaztak azért, hogy megosszák a konferencia 27 afrikai országból jövő résztvevőivel munkájuk eredményeit, a változásokat. A konferenciát követő néhány héten belül sor került egy olyan ünnepségre is a kisii közösségben, amellyel elismerték és megerősítették az elért eredményeket, az újfajta szemléletet és kultúrát – azt, hogy konkrétan 1000 szülő döntött másképp: a lányokat helyi méltóságok, elöljárók erősítették meg a közösség teljes jogú tagjaként és így később házasságra alkalmasaként.

A Fulda-Mosocho projekt alappillére, hogy hozzájuttassa az érintetteket az alapvető információkhoz, és megerősítse őket abban, hogy helyesen döntenek, ha szakítanak egy kegyetlen és a lányaik életére egészében kiható hagyománnyal. A résztvevők eljutnak oda, hogy nyíltan felvállalják korábbi magatartásukat és a változtatási szándékukat. Mernek másként dönteni, szemben a hagyománnyal. A bevont lakossággal kéz a kézben alakították az oktatási programot, ennek is köszönhetően lett nagyon sikeres. Tényleges szükségletekre – az alapvető információk hiányára – építve, a tananyagban szerepelt a női-férfi nemi szervek anatómiája, családtervezés, AIDS-prevenció, és a nemi szerv-csonkítás életre szóló következményei is. Tabubontást végeztek. A képzési környezet, atmoszféra pozitív-megerősítő ereje is sokat hozhatott ahhoz, hogy igazi kulturális áttörés szülessen. Volt tere – fizikai és mentális értelemben egyaránt – a gyásznak, érzelmeknek, könnyeknek, vallomásoknak, kérdéseknek és a kreativitásnak. Nyílt, tudás-alapú beszédmóddal mutatni jó példát az eredményes kommunikációra: tabuk nélkül beszélni, ami nem könnyű gyakorlás nélkül. A fele-fele arányban nőkből és férfiakkal álló kiképzett tanárok először magukkal dolgoztak, aztán saját szűkebb-tágabb családjukban, majd iskolájuk közösségében: kollégákat, diákokat és szülőket győzték meg a káros tradíció megállításának szükségességéről. Aztán nyílt napot szerveztek, ahol minden vendég megbizonyosodhatott arról, mi mindent értek el: minden társadalmi csoport meg volt immár győződve a nemi szerv-csonkítás élő hagyományának tarthatatlanságáról. A csonkítás szokásos hónapjában, decemberben ma már ezrek ünneplik a győzelmet, több ezer lány menekült meg, újabb térségekbe gyűrűzött be a szemléletváltozás, teljességgel múlttá téve a káros hagyományt.

Gy.É.